

מחלת הפה והטלפיים בבריטניה (סקירת ביניים

לונדון, 18 במרץ 2001

נגועים (עדיין?) במחלה! אין צורך להרבות במלים על הטררגדיה הפוקדת בימים אלה אלפי משפחות של חקלאים שעמל חייהם, וברוב המקרים – עמל דורות קודמים, עולה באש תוך דקות. יורש העצר, הנסיך צ'ארלס מוויילס הודיע על תרומתו האישית בסך 500,000 ליש"ט (כ- 750,000 דולר) לסיוע לחקלאים הנפגעים, אשר אינם מפוצים אלא בנוק הישיר הנגרם על ידי השמדת הבהמות; אליו הצטרפו כבר אחרים מבית המלוכה, בצעד חריג שישמש דוגמה לאחרים ומעיד על מצב החירום של החקלאות ואולי גם על אי-שביעות רצונו של צ'ארלס מצורת טיפולה של הממשלה בפרשה. העתונות מוסרת על מקרי התאבדות בקרב האוכלוסיות הנפגעות; קווי חירום מיוחדים לעניין זה מופעלים הן על ידי משרד החקלאות והן על ידי ארגוני החקלאים. הופעתם של נוקדים, רפתנים, בוקרים ומגדלי החזירים על מסכי הטלוויזיה, המאופיינת בדרך כלל בהתבטאויות בסגנון האנגלי המאופק, מתחילות לחרוג מסגנון זה וקורעות לב. חלק מהם – אנשים משכילים ורהוטידיבור, מה שמאפיין את החקלאות הבריטית מדורי דורות (כמה מאנשי בית המלוכה גם הם עוסקים בחקלאות). כבר עתה ברור שנוקי התפרצות זאת יעלו על נוקי ההתפרצות הגדולה בשנת 1967, וזאת במידה לא מעטה בשל הגידול הניכר במספר בעלי החיים ובגודל המשקים, השינוי בשיטת הממשק, סגירתם של בתי מטבחים רבים שהביאה לצורך בהובלת הבהמות למרחקים ארוכים וריכוז הסחר הכלל-ארצי בידי כמה סוחרים גדולים העומדים בקשר ישיר עם רשתות המזון המרכזיות. ברקע, כמובן, ממשיכה לעמוד פרשת "הפרה המשוגעת" אף כי הרשויות הצליחו להביא לידיעת הצרכנים

ביום 2/2/2001 נערכה בלונדון הוועידה השנתית של התאחדות האיכרים הבריטית, NFU. מזכ"ל ההתאחדות הכריזמטי, בן גיל, מסר בנאומו על ההכנות האחרונות להפגנת ההמונים של חקלאי אנגליה, הגדולה בתולדותיהם, שאמורה היתה להביא ללונדון מכל רחבי המדינה מאות אלפים מפגינים לשיקום כלכלת הכפר וחיזוק התמיכה בחקלאות, שסבלה קשות בעקבות פרשת "הפרה המשוגעת" והתקפות ארגוני הירוקים. גיל קרא לנוכחים לדאוג כי ההשתתפות תהא מלאה. ההפגנה נועדה להתקיים היום, יום א', 18.3.2001.

ההפגנה בוטלה כמובן, כפי שבוטלו כל האירועים הציבוריים בתחומים הבין-עירוניים (כפריים), מרוצי סוסים וטיולים, חופשות בכפר, ואפילו תחרויות רוגבי בינלאומיות. הנוקים לענף התיירות הכפרית אף עולים, לטענת הנוגעים בדבר, על הנוקים הישירים לחקלאות כתוצאה מהמחלה.

בן גיל הופיע בטלוויזיה מדי יום במהלך ארבעת השבועות שחלפו מאז תחילת התפרצותה של מחלת הפו"ט בבריטניה; הוא תמך עד כה במדיניותה המוצהרת של הממשלה לבער את המחלה בשיטת STAMPING OUT, שפירושה השמדת בעלי חיים נגועים ואלה החשודים כי באו איתם במגע, תוך הטלת הסגרים חמורים על האיזורים הנגועים והטלת הגבלות נוספות בכל חלקי המדינה. עוד ביום ה' האחרון הכריז בטלוויזיה כי NFU נאלצת, עם כל הצער שבדבר, לתמוך גם בהחלטתה האחרונה של הממשלה, על פי המלצת הרופא הווטרינר הראשי ד"ר ג'ים סקודאמור, על השמדת מאות אלפי כבשים, עזים וחזירים הנמצאים בתחום 3 ק"מ מכל אחד מתוך מאות מוקדי המחלה. רוב בעלי החיים הללו אינם

שבה מבוצע חיסון למדינות "נקיות" שאינן מחסנות, באותה עת (1968) ארה"ב, קנדה, אוסטרליה, נירזילנד, יפן וסקנדינביה.

5. בשנת 1991 אימצה הקהילה האירופית כולה מדיניות "אי-חיסון" זאת. מדינות שנהגו לחסן מדי שנה את כל הבקר, ולעתים גם חזירים – כגון צרפת, רמוניה, הולנד, בלגיה, איטליה, ספרד, אוסטריה ויוון – פסקו מלעשות זאת תוך החמרה מקבילה בדרישות היבוא על מנת להקטין את סכנת ההדבקה מבחון.

6. מאז ועד כה אירעו כמה התפרצויות במדינות הקהילה האירופית (יוון, איטליה) אך הן בווערו בשיטת ההשמדה ללא צורך לבצע "חיסוני חירום".

7. ההתפרצות הנוכחית בבריטניה אובחנה לראשונה בבית מטבחיים מצפון-מזרח ללונדון. ביום 19/2/01 ביקר במקום רופא וטרינר ממשלתי שבדק קבוצת חזירים שהגיעה לשם ביום 16/2/01 ממשקים בשני אתרים בדרום אנגליה. הוא חשד במחלה ושלה חומר לבדיקה במעבדה המרכזית בפירברייט. למחרת אושרה האבחנה, הוטל הסגר על בית המטבחיים והגבלות על תנועת בעלי-חיים בסביבתו.

8. ביום 22/2/01 אובחנה המחלה בארבע פרות במשק במרחק של 1.5 ק"מ מבית המטבחיים הנ"ל. כל 200 הפרות ברפת זאת הושמדו.

9. התחקיר הראשוני העלה חשד כי המחלה הגיעה מאחד ממאות המשקים אשר שלחו חזירים לשחיטה באותו בית מטבחיים במהלך תקופה של כשבועיים לפני מועד האבחון. הוחל בביצוע תחקיר אפידמיולוגי במשקים אלה.

10. לנוכח האפשרות הנ"ל הוכרז, ביום 2/01 /22, מצב חירום בכל המדינה, ונאסרה כל תנועת בעלי-חיים.

11. מכאן ואילך החלו להופיע מקרים נוספים; בהמשך הבדיקה נתברר כי המחלה החלה – כנראה – לפחות שבועיים קודם לכן, במשק חזירים גדול הנמצא כ-300 ק"מ מצפון מזרח לבית המטבחיים הנ"ל.

12. עד היום לא ברור כיצד הגיעה המחלה

שבניגוד לה, מחלת הפו"ט אינה פוגעת בבריאות האדם.

להסכמה הכללית על הצורך בצעדים הדרקוניים לשם ביעור מהיר ומלא של המחלה, תוך שימור מעמדה של בריטניה כ"מדינה נקיה מפו"ט, ללא חיסון" – נשקפת עתה סכנה. מאות מגדלי כבשים ממספר אזורים, ובמיוחד מאזור קומבריה בו יש כמיליון כבשים – בחלקן מגזעים נדירים שטופחו במשך שנים רבות, הודיעו כי לא ישלימו עם השמדת עדריהם, אף אם הם נמצאים סביב עדרים נגועים, אלא אם וכאשר יתגלו בהם סימני המחלה. התקשורת כבר העניקה להם את הכותרת "תנועת ההתנגדות של האכרים"; NFU נאלצה – אם כי בחצי פה – להביע תמיכה ב"חשיבה מחדש"; ולפי שעה נדחה ביצוע הצעד האחרון, לפחות באזור קומבריה, עד לביקורו במקום של ד"ר סקודאמור ודיון עם נציגי החקלאים על ההשכלות האפשריות של דחיית השמדתם של בעלי חיים ש"בסכנת הדבקה". ביקור זה נועד ליום ב' 19/3/01. בינתיים (מוצ"ש 17/3/01) החלה השמדת הכבשים הללו בסקוטלנד. הצבא הבריטי נקרא לסייע בפעולות אלה.

אני מניח שחלק מהפרסומים והביטויים הנ"ל מגיע לידעיתכם באמצעי התקשורת הישראליים. להלן סיכום תמציתי של כמה נקודות מרכזיות:

1. ההימנעות מחיסון כנגד פו"ט בבריטניה מבוססת על המלצותיה של ועדת הלורד נורת'מברלנד משנת 1968, בעקבות ההתפרצות הגדולה בשנים 67/68.
2. במסגרת אותה התפרצות הושמדו (ע"י משרד החקלאות/השו"ט הבריטים) כ-430,000 בעלי-חיים, והקף הנוק (במונחים כספיים נוכחיים) הגיע לכ-1.5 ביליון ליש"ט.
3. ההימנעות מחיסון מבוססת על שיקולים כלכליים: מחיר החיסון התקופתי של כל בעלי-חיים הרגישים; החיסון השנתי יקר יותר מהתפרצות המחלה כל 15–20 שנה.
4. שיקול זה קיבל חיזוק מהעובדה שלא ניתן לייצא בקר וכבשים חיים ותוצרתם ממדינה

- משמשות כנשאים.
15. כבשים כנ"ל הגיעו גם לאירופה (היבשת) בטרם אובחנה המחלה בבריטניה לראשונה. למשל, לצרפת הגיעו ישירות מבריטניה בין 15 לינואר ו-22 בפברואר, 19,660 כבשים ב-60 משלוחים ל-23 משקים צרפתיים ב-17 אזורים. בנוסף לכך הגיעו, דרך הולנד, 9,372 כבשים בריטיות ל-19 משקים ב-14 אזורים. ס"ה הגיעו כבשים מבריטניה ל-25 מחוזות בצרפת.
16. מיד עם קבלת ההודעה הבריטית, נקטו הרשויות הצרפתיות בצעדים חמורים ביותר, לרבות איתרון, זיהויין והשמדתן של כל הכבשים הנ"ל וכל המקנה המקומי שבא עמן במגע: ס"ה קרוב ל-37,000 בעלי חיים, רובם פרות נגועות ברפת הנמצאת במרחק 500 מטר מדיד צאן שאליו הגיעו כבשים מעדר בריטי שנתברר בדיעבד כנגוע, למרות שכבשים אלה הושמדו עוד ביום 27/2/01 עם כל בעלי החיים שבאו איתן במגע בצרפת.
17. בסיכום, מספר מוקדי המחלה בבריטניה הגיע ל-297. בנוסף לכך, אובחן מוקד אחד באירלנד הצפונית ולאחרונה, גם אחד בצרפת.
18. מספר בעלי-החיים שהומתו עד כה בבריטניה מגיע לכ-250,000.
19. על פי החלטת הממשלה הבריטית משלשום, יושמדו כל הכבשים, העזים והחזירים המצויים בתחום 3 ק"מ מכל אחד ממוקדי המחלה. על פי ההערכה, מדובר ביותר מ-500,000 בעלי-חיים נוספים, רובם ככולם ללא סימני מחלה. פעולות אלה כבר החלו בסקוטלנד.
20. הערכת הרשויות היא, כי רק כך ניתן יהיה למונע המשך ההתפשטות. זאת, לנוכח המידע כי הנגיף יכול להיות נישא באוויר למרחק מאות מטרים; כאשר מדובר בחזירים נגועים, כמות הנגיף הנשפת על ידם גדולה ביותר באכילה; מייצר כמויות גדולות של הנגיף ומפיצו, בעיקר בדרך האוויר. תקופת נשיאת הנגיף קצרה. **הכבשה** נדבקת (בעיקר) בדרך הנשימה, נושאת הנגיף לתקופה ארוכה (שבועות עד חדשים) ומדביקה את הבקר. **בקר** נדבק (בעיקר בדרך הנשימה) מחזירים וכבשים
- לשם, אך קרוב לוודאי שהחזירים נדבקו ע"י אכילת מזון מזוהם, שהגיע לתוך הכליל הניתן להם. הנגיף מטיפוס O אסייתי, דומה מאד לבידודי נגיף שהגיעו לשם זיהוי והגדרה במעבדה העולמית פיברייט מיפן, טיוואן, מונגוליה, דרום-וריאה, רוסיה, טורקיה, UAE, לאוס, מלזיה וקמבודיה במהלך השנתיים האחרונות. האחרון בהם, הקרוב ביותר במבנהו המולקולרי לנגיף הבריטי, בא מדרום-אפריקה בסוף 2000. הנגיף הגיע לבריטניה מאחת המדינות ברשימה הנ"ל – או מאחת המדינות (האסיאתיות?) האחרות אשר לא איבחנו או לא דיווחו אודות המחלה. בסוגריים ייאמר שבין המדינות הנגועות/מדווחות בולט היעדרה של סין העממית... הנגיף יכול היה להגיע לבליל החזירים על ידי השימוש בשיירי אוכל ממסעדות, ספינות, מטוסים ופסולת אורגנית אחרת, שהכילו שאריות מבשר שהגיע לבריטניה ביבוא מסחרי – חוקי או "פרטיזני" – ממדינה נגועה. תיאורטית יכול היה גם אדם שהביא יבוא אישי או כריך ובו בשר נגוע, לגרום להדבקה בחזירים.
13. בין תחילת המחלה במשק החזירים ב-NORTHUMBERLAND ועד ליום 22/2, אשר בו הוטל ההסגר הכללי, הגיעו בעלי-חיים נגועים שמקורם באותו משק, בין ישירות ובין אם תוך מעבר במשקים אחרים, גם לשבעה שווקי בהמות גדולים ושלושה בתי-מטבחים (בנוסף לבית המטבחים שבו אובחנה המחלה) המפורזים בכל חלקי בריטניה.
- קל להעריך את הקושי לאתר את כל אחד מהמגעים שנתקיימו במהלך מפגשים המוניים אלה; הבריטים נאלצו לבצע בדחיפות ביקורים במספר עצום של משקים אשר מהם או אליהם נעו בעלי חיים במהלך שלושה שבועות קריטיים אלה.
14. עיקר ההפצה של המחלה מהשווקים ואליהם נעשה באמצעות כבשים, אשר בהן מתנהל מסחר ער וכללי-ארצי תוך הובלתן למרחקים ארוכים מסקוטלנד ועד לדרום אנגליה ולוויילס. סימני המחלה בכבשים קשים לאיבחון או שאינם קיימים כלל, אך הן

חיסון-חירום הקפי סביב המוקדים, בשלב הנוכחי אין כבר טעם בכך בכריטיניה בשל ממדי התפשטות המחלה ופיזור. חיסון כללי עדיין אפשרי, תיאורטית, אך קשה יהיה להצדיקו לנוכח האמצעים שכבר ננקטו וכאמור, פירושו איבוד מעמד "מעמד חפשייה מפו"ט וללא חיסון".

28. שר החקלאות, שנשאל על כך פעמים הולכות ורבות בימים האחרונים, משיב לשואלים כי גורמי המקצוע – בראשות ד"ר סקודאמור – שוללים ביצוע חיסון כללי. עם זאת, לכשנלחץ, אמר אתמול כי לא יימנע מלשקול אפילו צעד כזה (= חיסון) אם המצב יחייב זאת.

29. המצב באירופה שונה, ושם עדיין ניתן לעבור (לחזור) לחיסונים, אם יוחלט על כך.

30. מועצת שרי החקלאות של האיחוד האירופי עומדת לדון בנושא החיסונים בישיבתה הקרובה שנועדה ליום שני 19/3/01.

31. על הצעדים שנוקטו ע"י מדינות שונות כנגד יבוא מוצרים חקלאיים מאירופה – לרבות צעדים בלתי הגיוניים כגון הגבלות על יצוא גרעיניים – הנכם קוראים ודאי בעיתונות. גם ישיבת ועדת ה-SPS (הוועדה הסניטרית ופיטורסניטרית) של ה-WTO, שבה השתתפתי השבוע, דנה בנושא. בין המדינות שנקטו בצעד זה – מרוקו, טוניס, הונגריה, סלובקיה והונגריה. ארצות-הברית ומדינות רבות נוספות הטילו איסור על כל יבוא בעלי חיים ומוצריהם מכל מדינות האיחוד האירופי.

32. נציב האיחוד האירופי לבריאות הצרכן והגנתו (אשר אליו הועברה האחריות בנושא בריאות בעלי חיים מנציבות החקלאות, כאחת מתוצאות מחלת ה-BSE), הגיב בחריפות על הצעדים הכוללניים הללו, "למרות שהמחלה פרצה במדינה אחת (= בריטניה) ובשני מחוזות של מדינה אחרת (= צרפת) בלבד".

33. אף כי מחלת הפו"ט תופסת כיום את הבמה ואת תשומת הלב הציבורית ודחקה הצידה את מחלת ה"פרה המשוגעת" ממקומה ה"נכבד", זאת (BSE) בהחלט לא נעלמה וממשיכה להוות איום חמור יותר, במיוחד

חולה בדרך כלל קלינית וממשיך להדביק בקר וצאן. משך נשיאת הגגיף קצר יחסית.

21. כאמור לעיל, התכנית הנ"ל כבר זכתה להתנגדות נמרצת, בעיקר מצד מגדלי כבשים בקומבריה (צפון מזרח אנגליה) ובויילס, הטוענים כי לא יניחו לבצע את ההשמדה כל עוד עדריהם אינם מראים סימני מחלה.

22. הציבור בכריטיניה נמצא במצב רוח קשה אף כי תושבי הערים מתרגשים פחות מ"מחלה שהיא בעיקרה כלכלית ללא סיכון בריאות הציבור". התקשורת, כמובן, חוגגת – ערימות פרות עולות באש והן נושא מצויין לצילום, ולסיפורים אנושיים על הטרגדיות הכפריות יש תמיד שוק קוראים. הנושא עומד בראש העניין הציבורי, יום-יום מאז 20/2.

23. להערכתו מושפעת מדיניותה הקיצונית של הממשלה גם מהרצון לאפשר סיום הפרשה במהלך אפריל על מנת לקיים את הבחירות במועדן – 3/5/01, ואולי תוך הפגנת שרידים שתעיד על נחישותה. עם זאת נראה כי ההתנגדות העזה להמשך פעולות ההשמדה עלולה להפר מגמה זאת.

24. יש לציין, כי כל ההוראות נמסרות לחקלאים על ידי שר החקלאות, ניק בראון. במהלך השבועות האחרונים נתקיימו מספר פגישות שלו ושל הרופא הווטרינר הראשי, ד"ר ג'ים סקודאמור, עם טוני בלייר ראש הממשלה. 25. על פי החלטת הממשלה הבריטית בעקבות פרשת ה-BSE, שגובתה בהמלצות ועדת פיליפס, הרופא הווטרינר הראשי משמש כיום כיועץ לגורמים הפוליטיים ואינו נושא באחריות ישירה לקביעת המדיניות. מעמד זה אמור היה לאפשר לו להעניק את הייעוץ המקצועי ללא היחשפות ללחצים פוליטיים או מסחריים.

26. השליחות שהוטלה עליו עתה – לצאת לקמבריה לפגישות עם נציגי החקלאים על מנת להסביר להם ולשכנע אותם בחיוניות ההשמדה של הכבשים שסביב מוקדי המחלה, היא לבטח שליחות מורכבת וקשה. כאמור, דבר זה צפוי מחרתיים, יום ב' 19/3/01.

27. אף כי תקנות האיחוד האירופי מאפשרות

באשר לבריאות הציבור ולהשלכות ארוכות הטווח.

34. ללא ספק תימשך ההתפרצות עוד שבועות.

35. למרות פירסומים שונים בעיתונות, בשיחות שקיימתי עם גורמים מסחריים נמסר לי, כי לפי שעה אין לפרשת הפו"ט השלכות משמעותיות בתחום שווקי התוצרת הטריה (ירקות ופירות). מצב זה עלול להשתנות אם יתווספו שטחים מוכרזים כנגועים.

ומשמעותי.
5. מדיניותנו הפנימית בנושא הפו"ט ודרישות היבוא ידועים, וכן אינם מעניינה של סקירה זאת.

האירוע כולו משאיר רושם כבד על גישת הציבור, התקשורת והרשויות הבריטים למצב החקלאות בכללה ולצורת התפתחותה לאחר סיום הפרשה.

ד"ר ארנון שמשוני

*

תודה לד"ר שמשוני (לשעבר ראש השו"ט בישראל, וכעת הנספח החקלאי ליד שגרירות ישראל בלונדון) על המידע המקיף והמפורט. כאמור, לחקלאים באירופה מצפה עוד תקופה קשה מאד, עד אשר יצליחו להשתלט על מחלת הפו"ט, לפחות. מתוך שלל החומר המגיע למערכת "משק הבקר" מצד אנשי ציבור פוליטיים, כאן נביא רק תיאור גראפי קטן מהולנד, שגם שם ישנם רופאים, פקידים ואפילו פוליטיקאים הדוגלים בהימנעות מחיסון – כי זה יותר יקר מן השיטות הנהוגות שם כעת. לך ותתווכח עם יודעי מספרים בארץ זרה. לעומת זה, גם בהולנד יש קולות אחדים וכדאי לשמעם. הנה קראתי שם, בצמוד לחוות דעתם של חוקרים וכלכלנים, מה חושב וטרינר ותיק (בן 80) ואפשר לסכם זאת במשפט הפותח שלו: **"על האיסור לחסן יכול לחשוב רק מי שלא דאגה פה וטלפיים מימיו."**

באשר להשלכות הנושא על ישראל – להלן

מספר נקודות:

1. באם יחליטו האירופאים לחדש את החיסון ישתנה מעמדנו לעניין ייצוא מוצרים לאירופה (במיוחד מוצרי חלב) ובעלי חיים (זרמה) וזאת על פי עקרון ההדדיות.
2. יצוא הזרמה הופסק בשנת 1992 בעקבות השינוי במדיניות הקהילה באשר לחיסון כנגד פו"ט וההמשך (המוצדק) של ביצוע החיסונים בישראל.
3. כיום יש מקום להגברת יצוא בשר (יענים, הודים, בשר תנינים) ותחליפיו לכל ארצות אירופה ובמיוחד לבריטניה, צרפת וגרמניה. אני מניח שדבר זה אמנם קורה.
4. גישתה המסורתית של ישראל להציג דרישות וטרינריות נפרדות לכל אחת ממדינות הקהילה ולהתייחס אליהן כלמהויות אפידמיולוגיות נפרדות, קיבלה חיזוק נוסף

מקרים של מחלבת פו"ט בהולנד.

